

UDK: 316.32:330.34

**NUŽNOST NOVOG GLOBALNOG RAZVOJNOG MODELA
(IDEJE SAVREMENIH SVETSKIH EKONOMISTA)**

**THE NECESSITY OF A NEW GLOBAL DEVELOPMENT MODEL
(IDEAS OF CONTEMPORARY WORLD ECONOMISTS)**

dr RADOVAN PEJANOVIĆ, redovni profesor
Poljoprivredni fakultet, Univerzitet u Novom Sadu

Abstrakt: Autor razmatra (do)sadašnji razvojni koncept na globalnom i nacionalnom nivou, kroz prizmu ideja vodećih svetskih ekonomista. Stiglic zagovara koncept „progresivnog kapitalizma“ koji bi se zasnivao na skladnom odnosu države i tržišta. Tirol ističe nužnost respektovanja opšteg dobra i usklađivanja ličnih, grupnih (privatnih) i javnih interesa. Piketi iznosi problem nejednakosti u društvu koje stvara kapital i njegova logika i zalaže se za nužnost progresivnog oporezivanja. Brehman ističe značaj socijalne funkcije države i iznosi ideju univerzalnog osnovnog dohotka u društvu. Marijana Macukato ističe značaj preduzetničke funkcije države.

Ključne reči: Globalni razvojni model, ideje svetskih ekonomista, država, tržište

Abstract: The author examines (up to) the present development concept at the global and national level, through the prism of the ideas of the world's leading economists. Stiglic advocates the concept of "progressive capitalism" that would be based on a harmonious relationship between state and market. The Tyrol emphasizes the need to respect the common good and reconcile personal, group (private) and public interests. Piketti raises the problem of inequality in a society that creates capital and its logic and advocates the necessity of progressive taxation. Brehman emphasizes the importance of the social function of the state and outlines the idea of universal basic income in

society. Marijana Macukato emphasizes the importance of the entrepreneurial function of the state.

Key words: *Global Development Model, Ideas of World Economists, State, Market*

1. Uvod

Savremeno društvo karakteriše trijumf ekonomije nad humanističkim vrednostima. Tržišna privreda je postala vodeći, pa i jedini model ustrojstva našeg društva. Moćno tržište iznedrilo je "homo economicusa" koji gradi svet bez milosti i saosećanja, prepušten zadovoljavanju ličnih interesa, sklon razaranju društvenih veza i vrednosti koje počivaju na ljudskom dostojanstvu, spreman za ograničavanje javnog odlučivanja, eksploatišući prirodnu srдинu. Ovu gotovo tradicionalnu kapitalističku praksu opisao je još Adam Smit u 18. veku, koji u "Bogatstvu naroda" govori o ljudima koji "poseduju društvo" (trgovci i fabrikanti). Danas je taj i takav neoliberalni model ekonomije doveo do finansijske krize, rasta stope nezaposlenosti i nejednakosti, ekološkog kraha, klimatskih promena, krize evropskih integracija, geopolitičke nestabilnosti i migrantske krize, rasta populizma i ugroženosti demokratije, deficita svesti o zajedničkom cilju.

Kojim pravcem dalje? U vreme krize liderstva, krize demokratije i svekolike društveno-ekonomske krize-dragocene su ideje poznatih svetskih ekonomista, što je upravo i cilj ovoga rada.

Gotovo svi savremeni veliki ekonomisti (Stiglic, Tirol, Krugman, Rodrik, Piketi, Macukato, Milanović idr.) duže vremena upozoravaju svet na neodrživost (do)sadašnjeg modela razvoja i na nužnost prelaska na održivi razvojni model.¹ Njima se pridružuju i filozofi.

2. Ideje Stiglica, Tirola, Piketija

Džozef Stiglic (američki ekonomista - nobelovac) konstatuje (*Slobodan pad, Velika podela, Evro*) da je "neoliberalni eksperiment doživeo spektakularni fijasko". U nedavno objavljenom autorskom tekstu (*Nakon neoliberalizma*) Stiglic zagovara koncept "progresivnog kapitalizma", zasnovanog na četiri prio-

* Dr Radovan Pejanović, red.prof., Univerzitet u Novom Sadu (pejanovic@uns.ac.rs)

¹ Videti: Pejanović, R., Dosadašnji model razvoja nije održiv, "Politika", pogledi, Beograd, 23. IX 2019, str. 13.

riteta. Prvi prioritet je ponovno uspostavljanje ravnoteže između tržišta, države i civilnog društva. Vlade su dužne, po Stiglicu, da oblikuju i ograničavaju tržišta putem regulacije, pre svega životne sredine, zdravstva, bezbednosti i drugih vrsta regulacije. Posao vlade, po njemu, je da radi ono što tržište ne može ili neće, kao što je investiranje u nauku, tehnologiju, obrazovanje i zdravlje ljudi. Drugi prioritet, po Stiglicu, je prepoznavanje da je "bogatstvo nacija" rezultat društvene organizacije, zasnovane na vladavini prava, podvrgnutoj demokratskim proverama. Treći prioritet je suočavanje sa sve većom koncentracijom tržišne moći krupnih kompanija, koje drže monopol na tržištu. Četvrta ključna stavka na progresivnoj agendi, po Stiglicu, jeste raskidanje veze između ekonomske moći i političkog uticaja.

Stiglic predlaže, zbog svega toga, sveobuhvatnu agendu u napred skiciranim okvirima, uz napomenu da se iz globalne krize može izaći globalnim merama, i to uz konsensus, obaveznost i odgovornost svih aktera na međunarodnoj sceni. To je "najizvodljivija i najživopisnija alternativa ideologiji koja očito nije uspela" – zaključuje Stiglic. Predložena agenda predstavlja najbolju priliku da izbegnemo ozbiljne ekonomske i političke probleme pred kojima se svet danas nalazi, smatra Stiglic.

Žan Tirol (francuski ekonomista - nobelovac) postavlja pitanja (*Ekonomija za opšte dobro*): gde je nestala težnja ka opštem dobru i na koji način ekonomija može doprineti njenom postizanju? Opšte dobro je višedimenzionalni pojam kome se moramo vratiti. Ono uključuje uvažavanje demokratije, socijalne politike, životne sredine, kupovne moći, zaposlenosti, privatnog života. Potom, moralnih vrednosti, religije, kulture, duhovnosti. Tirol upozorava da se, pri tom, treba čuvati krajnosti: ne smemo iz tržišnog fundamentalizma preći u državni totalitarizam. Kao što se ne sme lično dobro ostvarivati na uštrb opšteg dobra, ne sme se isto tako ni opšte dobro ostvarivati na račun ličnog dobra. Zbog toga Tirol prihvata geslo: da – tržišnoj privredi, ne – tržišnom društvu! Država i tržište, po Tirolu, treba da se međusobno dopunjuju. Država ima potrebu za regulacijom, a tržište za konkurencijom. Nova uloga države jeste "da odredi pravila igre i interveniše kako bi ublažila nesavršenost tržišta, a ne da zameni tržište." Tirol navodi primere pogrešnih industrijskih politika koje sprovodi država. Zbog toga je nužna reforma države, smatra Tirol, kako bi bila sposobna da preuzme novu ulogu u društvu, u funkciji opšte dobrobiti. Kada je u pitanju tržište Tirol smatra da tržišna ekonomija nije niti treba da bude cilj. Ona je u najboljem slučaju sredstvo, i to vrlo nesavršeno sredstvo, ako se ima u vidu moguće razmimoilaženje ličnih interesa pojedinaca, druš-

tvenih grupa i nacija, s jedne strane, i opšteg interesa, s druge strane. To, po Tirolu, nebi smelo da bude osnov za podozrenje prema tržištu. S tim u vezi on navodi primer skandinavskih zemalja, gde država u potpunosti prihvata tržišnu ekonomiju, ali pribegava oporezivanju s ciljem ublažavanja nejednakosti.

U traganju za činiocima koji bi trebalo da pomire, koliko god je to moguće, lične i zajedničke interese, Tirol predlaže uspostavljanje adekvatnih i jakih institucija društva. U odgovoru na drugo pitanje Tirol smatra da se u društvu treba da otvori rasprava o ciljevima opšte dobrobiti, i da se razviju politike kojim bi se koncept opšte dobrobiti ostvario i realizovao. Tirol poručuje da, pored toga, savremena država mora imati finansijska sredstva da "održava sistem socijalne zaštite", koji je važan za funkcionisanje društva. To se može postići ako se reformiše (racionalizuje) javni sektor i time se smanje troškovi bez remećenja njihove funkcionalnosti ("trošiti manje, a smislenije").

Govoreći o ulozi ekonomije Tirol podvlači da ekonomija nije (niti treba da bude) u službi privatnog vlasništva ni ličnih interesa, niti pak onih koji bi želeli da koriste državu kako bi nametnuli svoje vrednosti ili postigli prevlast svojih interesa. Ekonomija treba da odbija prevlast tržišta, ali i prevlast države. Ekonomija je (morala bi biti) u službi opšte dobrobiti, a cilj joj je (ili treba biti) da učini svet boljim. Kako bi to postigla, treba da prepozna institucije i politike koje će zastupati opšti interes, smatra Tirol. Ekonomija proučava situacije u kojima je individualni interes usklađen s težnjom ka blagostanju zajednice, kao i one situacije u kojima on, naprotiv, predstavlja prepreku. Jedna od prepreka je, svakako, stanje zarobljenih institucija i ugroženih sloboda, gde ekonomija, zajedno sa drugim društvenim naukama, treba da kritički preispituje stanje i nudi rešenja.

Po pitanju klimatskih pretnji, tj. globalnog zagrevanja i Stiglic i Tirol su jasni i nedvosmisleni: učiniti ekonomske aktere odgovornim. Ekonomski akteri moraju, naime, da se prisile na internalizaciju negativnih eksternalija, njihovih emisija ugljen – dioksida, što je ustvari načelo: zagađivač plaća! Što se tiče zagađenja njihova preporuka glasi: oporezivanje zagađivača! Ekološki imperativ može se ispoštovati, naime, samo ako se ispoštuje i ekonomski. S tim u vezi veoma je važno da se države vrate pregovorima o ovom planetarnom gorućem i egzistencijalnom problemu – na pravi kolosek. Nedavno istraživanje grupe međunarodnih naučnika pokazuje i upozorava, naime, da je trenutna stopa zagrevanja na Zemlji viša od bilo koje u poslednjih dve hiljade godina. Reč je o presedanu u klimatskoj istoriji Zemlje. Studija, takođe, poka-

zuje da je uzrok antropogen (“tragedija zajedničkog dobra”), tj. da je homoeonomikus uzročnik tome.

Slično misli i poznati francuski ekonomista Toma Piketi (*Kapital u 21. veku*). Piketi se zalaže za slobodu preduzetništva i trgovine, koje “štite građane od mogućnosti da ekonomski život prisvoje interesne grupe koje se koriste političkim sistemom s ciljem sticanja privilegija nauštrb zajednice”. Govoreći o nedostacima savremenog tržišta Piketi upozorava i predlaže: da bi tržište trebalo da bude praćeno politikom zaštite životne sredine; neophodno je da postoji vladino telo koje će regulisati potrošnju i kažnjavati prevare; iako pojedinci manje vrednuju daleku budućnost nego trenutno blagostanje, država nas ne sme tretirati kao decu i suviše često odlučivati o tome šta je najbolje za nas; tržišna moć je temelj antimonopolskog prava i sektorske regulacije; iako je tržište značajan faktor efikasnosti, ono dovodi do nepodnošljivih nejednakosti. Piketi se, stoga, zalaže za preraspodelu putem oporezivanja. Svi koji tvrde da su nejednakosti neizbežne, istorija demantuje – smatra Piketi. On predlaže primenu novih progresivnih poreskih stopa, kako bi se rešio ovaj gorući problem savremenog društva.

U javnoj debati često se međusobno sučeljavaju pristalice tržišne ekonomije i pristalice tržišnog intervencionizma. Obe strane smatraju da su tržište i država suprotstavljeni jedno drugom. Piketi, kao i Tirol i Stiglic smatraju, međutim, da država ne bi mogla omogućiti građanima korektan život bez tržišta, a tržištu je država potrebna ne samo da bi ona putem pravnog sistema zaštitila slobodu preduzetništva i osigurala ugovore – već i kako bi korigovala njegove nedostatke. Država, dakle, treba da ispravlja brojne nedostatke tržišta. Ona treba da čini ekonomske učesnike odgovornijim, a sama treba da bude odgovorna za solidarnost u društvu.

Svi su oni, dakle, saglasni da se ekonomiji mora vratiti moralna dimenzija, koja podrazumeva odgovornost za opšte dobro.² Nova ekonomija treba da insistira na neophodnosti usklađivanja ličnih interesa sa kolektivnim ciljevima. “Vrlina sebičnosti” (Ajn Rend) i “sloboda izbora” (Milton Fridman) su, očito, zloupotrebljeni. Potrebna nam je nova paradigma razvoja, kako na nacionalnom, tako i na globalnom nivou. S tim u vezi posebno je važna ekolo-

² Švedska aktivistkinja 16-to godišnja Greta Tanberg na samitu o klimi (septembra 2019.) u OUN postavila je upravo pitanje od opšteg, globalnog značaja, uz jasnu poruku da je krajnji čas za spas naše planete zbog posledica klimatskih promena. Njeni protivnici, nažalost, pribegavaju obrnutoj metodi: prenebregavanju opšte za račun pojedinačnog i privatnog.

ška globalizacija. Gasovi koji izazivaju efekat staklene bašte i pandemije ne poštuju, naime, političke granice. Državama je potreban okvir za jačanje saradnje, što podrazumeva razvoj otvorenog sistema zasnovanog na pravilima za upravljanje ekonomskom i ekološkom međusobnom zavisnošću. Jer ugrožen je globalni rast, bilo da se radi o klimatskim promenama, narušenim trgovinskim odnosima (SAD – Kina), Bregzitu i/ili tehnološkim pretnjama (izazovima).³

3. Gledišta Brehmana

Interesantno je, u vezi neodrživosti, i gledište Rutera Brehmana (Ruther Brehman), koji u knjizi *Besplatan novac za sve, Pet ideja koje će promeniti svet*, iznosi ideju da univerzalni osnovni dohodak podstiče članove društva da rade više i efikasnije. On kritikuje vladajuću neoliberalnu teoriju čiji predstavnici veruju da socijalna pomoć stvara pogrešne podsticaje za rad i traženje posla među nezaposlenima i siromašnima. Otuda bi socijalna pomoć uvek trebalo da bude uslovna i vremenski ograničena. Ako nije takva, smatraju neoliberali, nezaposleni će prestati da traže posao, a zaposleni će prestati da rade da bi živeli od socijalne pomoći.

Brehman iznosi argumente u korist njegove ideje univerzalnog osnovnog dohotka, koji po njemu, može ekonomski da se opravda. On tvrdi da bi privrede sa ovakvim – garantovanim dohotkom bile produktivnije. Njegova argumentacija se sastoji u sledećem: Prvo, безусловna novčana pomoć za sve, administrativno je jeftinija od različitih biroktarskih programa kojima se ciljaju samo oni koji zaslužuju da je dobiju. Brehman navodi primer SAD, gde da bi nezaposleni ostvario socijalnu pomoć neophodna je velika administrativna procedura, koja utvrđuje koliko je pojedinac zarađivao u prethodnom periodu, iz kojih razloga je izgubio posao, itd. To zahteva veliki biroktarski aparat, koji takođe mora da se plati. Taj novac, po njemu, mogao bi efikasnije da se iskoristi kada bi novčana pomoć nezaposlenima i siromašnima bila безусловna. Drugo, za razliku od neoliberala koji veruju da besplatan novac kvari ljude (jer oni neće da rade ako ga dobiju) Brehman na nekoliko istorijskih primera pokazuje da ovakva pomoć motiviše ljude da traže posao ili da rade više. U najgorem slučaju, ističe on, ona ih ne obeshrabruje da rade, ali im pomaže da svojim ponašanjem ne postanu još veći problem i još skuplji za državu.

³ Prema: Pejanović, R., *Izazovi ekonomskog obrazovanja*, Akademska knjiga, Novi Sad, 2019.

Sličan argument Brehman nudi i kada se radi o 15-to časovnoj radnog nedelji. Henri Ford je bio među prvim kapitalistima koji je shvatio da je dobar radnik odgovoran radnik, te je svojim zaposlenim skratio radnu nedelju. Istraživanja su pokazala da radnici koji rade manje, koji imaju više slobodnog vremena za porodicu ili hobi, takvi radnici su produktivniji. Dokazano je da su kraće radno vreme i efiksnost u direktnoj zavisnosti.

Najvažnija Brehmanova poruka tiče se preraspodele bogatstva. Do sada se sve veća usmerenost ekonomije na proizvodnju i rad pravdala sve većom efikasnošću – potrebno je da se puno radi da bi se više proizvelo i preživelo. Ali sa sve većom robotizacijom proizvodnje, to više neće biti problem. Glavni problem će biti preraspodela dohotka. Ovo postaje posebno aktuelno pitanje ako se sagleda u svetlu zaključaka o većoj efikasnosti privrede. Da li će svi ljudi da učestvuju u raspodeli dohotka koji će biti posledica efikasnije privrede zbog povećanja robotizacije proizvodnje?

Brehmanov odgovor je logičan – svi ljudi bi trebalo da uživaju u blagodatima savremenog načina proizvodnje, jer veća preraspodela neće dovesti do ekonomskog nazatka, već naprotiv. Ali da bi to bilo moguće, smatra Brehman, treba doneti neke teške političke odluke. Prva odluka je o ozbiljnom progresivnom oporezivanju. Bogatiji bi trebalo da plaćaju veći porez, kako apsolutno tako i relativno.⁴ Drugi se tiče sprečavanja izbegavanja plaćanja poreza.⁵

4. Ideje Marijane Macukato

Marijana Macukato, inače profesorka na University College-London, u knjizi *“Preduzetnička država”* preispituje ideju o tome da bi ulogu države trebalo svesti na postavljanje “pravila igre” i ispravljanje tržišnog mehanizma. Ona iznosi brojne primere koji dovode u pitanje uvreženo mišljenje da “birokratizovan” javni sektor osujećuje rast inače dinamičnog i inovativnog privatnog sektora. Naprotiv, ona ukazuje da bez dinamičnog i inovativnog javnog sektora nema rasta u privatnom sektoru.⁶

⁴ Granična poreska stopa na dohodak u SAD u periodu 1951-1963.g. iznosila je 91, odnosno 92 odsto (danas je 37). Ovo nije sputavalo američku privredu, smatra Brehman, ali je onemogućavalo velike socijalne razlike.

⁵ Brehman navodi procenu OECD-a da siromašne zemlje gube na utaji poreza tri puta više novca nego što dobijaju od inostrane pomoći.

⁶ Recimo, svaki od najvažnijih sastavnih delova ajfona, koji ga čine pametnim telefonom, od interneta i GPS-a preko ekrana osetljivog na dodir, nastao je zahvaljujući javnim ulaganjima kao i javnim institucijama koje su same stvorile ove ključne inovacije. Naravno,

Izazovi poput klimatskih promena, rastuće nejednakosti ili primene veštačke inteligencije u raznim sferama života ne mogu se rešiti bez aktivne uloge države, smatra Macukato.

Proizvodnja čiste energije, poput vetra i solarne energije, predstavlja sektor u kome su inovacije veoma važne ukoliko želimo da umanjimo sad već sasvim vidljive posledice klimatskih promena. Macukato objašnjava kako dosadašnja iskustva u razvoju drugih industrija, poput biotehnologije i IT, pokazuju da privatna preduzeća ulaze u neku oblast tek nakon što uspešne državne inicijative apsorbuju najveći deo neizvesnosti i rizika razvoja novih tehnologija. Tako da nije realno očekivati da će kapitalno intenzivne i visokorizične oblasti u čistoj tehnologiji biti predvođene rizičnim (venture) kapitalom ili da tu može da pomogne neka mala zelena investiciona banka. Privatni investitori najčešće čekaju da početna rizična ulaganja izvrši država, a oni tek kasnije "zajašu" talas novacija. Mere štednje samo ugrožavaju ovu neophodnu misiju države, smatra Macukato.⁷

Bilo bi pogrešno iz ovih primera zaključiti da Macukato zanemaruje preduzetničku ulogu privatnog sektora. Naprotiv, ona se zalaže za javno-privatna partnerstva, ali u smislu podizanja uloga svih uključenih strana, a ne umnožavanja problema u obliku socijalizacije rizika i privatizacije dobiti. Drugim rečima, da ukoliko stvari idu dobro najveću korist ima privatni sektor, ali ako krenu loše da država uskoči s programom spasavanja i tako gubitke raspodeli na sve građane. Uvreženo je mišljenje da oni koji rizikuju u privatnom sektoru treba da budu nagrađeni visokim primanjima, jer "oni to zaslužuju". Ta logika se koristi za opravdanje veoma visokih zarada akcionara poslednjih decenija, što je još jedan od značajnih izvora porasta nejednakosti. Ali baš kao što se Epl nagrađuje za rizik koji preuzima kad razvija svoje inovacije, tako bi država trebalo da bude nagrađena za svoje. Ignorisanje preduzetničke snage koja dolazi iz državnog sektora uticalo je na prirodu dosadašnjih javno-privatnih partnerstava. Ona su više parazitska, umesto simbiotska, jer se novac uglavnom troši na neefikasne podsticaje: subvencije, smanjenja poreza,

preduzetnički duh Stiva Džobsa i Silikonske doline je neupitan, ali je istovremeno nepravedno ni jednom rečju ne pomenuti državu i njene doprinose u ovom i nizu drugih sličnih primera, naglašava Macukato.

⁷ Macukato smatra da je besmisleno kako će države "rezovima" postići rast, budući da su, po njenom mišljenju, ključni pokretači ekonomskog rasta državna ulaganja poput obrazovanja, istraživanja i tehnološke promene. Važan je kvalitet, a ne kvantitet duga, jer kvalitet može uticati na mogućnost dugoročnog rasta, smatra ona.

oporezivanje štetnih gasova, tehničke standard, a mogao bi biti mnogo efikasnije uloženi, ističe Macukato.

Prema profesorki Macukato od veličine javnog sektora važnije je pitanje na šta se troši državni novac. Ovo je važno za zemlje u tranziciji, kakva je Srbija. Ona smatra da su mere štednje u ovim zemljama (koje im nameće MMF) "više ideologija nego dobra ekonomija". Ulaganje u funkcionalno i efikasno zdravstvo, potrošnja na obrazovanje ili istraživanja, ključni su za stvaranje ljudskog kapitala i budućih tehnologija, pa samim tim i ekonomski rast.

Marijana Macukato nas, dakle, uvodi u način razmišljanja koji bi trebalo da osnaži državu, učini je hrabrijom i pripremi za rešavanje izazova poput, recimo, rastuće nejednakosti i zagađenja životne sredine.

5. Umesto zaključka: Poruka

Nužan je, dakle, novi razvojni koncept.

Problem je, međutim, smatraju navedeni i mnogi drugi autori, konsenzus na nacionalnom i globalnom nivou. Koordinisanom akcijom nekoliko svetskih sila predvođenih SAD-om, mogli bi da se reše gorući problemi sadašnjeg neodrživog razvoja. Za sada takva volja, na žalost, ne postoji.

Filozofi, s tim u vezi, problem vide u antropocenu, tj. čovekovoj bezobzirnoj i neodgovornoj dominaciji na planeti. S tim u vezi Predrag Slijepčević, evolucionistički filozof, sa univerziteta Brunel u Londonu, u knjizi *Svetac i grešnik* kaže: „Naš superorganizam, antropocen, postoji svega nekoliko decenija ili najviše dve – tri stotine godina, a već je uzrok ekološke katastrofe širokih razmjera, koja, po svjedočenju vodećih naučnika, može dovesti do uništenja ljudske, ali i mnogih drugih bioloških vrsta.“⁸ Autor ističe rizike koje donosi tehnika: klimatske promene, masovno izumiranje bioloških vrsta, nuklearni i hemijski otpad, nove bolesti, rizik od gubljenja kontrole nad modernim tehnologijama, itd. Ekosistemi nikada nisu bili izloženi tolikoj pretnji kao danas, klimatska kriza narušava sposobnost zemlje da održi čovečanstvo, a rizici su još veći kako globalne temperature rastu.⁹

Nova naučno-tehnička revolucija, praćena snažnim razvojem informacionih tehnologija, digitalizacijom privrede i društva, robotizacijom i nanoteh-

⁸ Slijepčević, P. : *Svetac i grešnik. Kako zloupotrebljavamo nauku i budućnost čovečanstva*, Akademska knjiga, Novi Sad, 2018, str. 251.-252.

⁹ Ovo glasi u izveštaju UN koji se bazira na stavovima nekoliko vodećih svetskih naučnika (Prema: „*Danas*“, Beograd, 9. VIII 2019, str. 13).

nologijom moraju, dakle, biti usklađeni sa konceptom održivog razvoja, kako na globalnom, tako i na nacionalnom razvoju. Stoga su potrebne duboke reforme i na globalnom i na nacionalnom nivou. Kada je Srbija u pitanju nužne su reforme javnog sektora, jačanje institucija, poslovnog ambijenta, itd., što podrazumeva novu strategiju društveno-ekonomskog razvoja. Pri tom, ključni doprinosi održivom rastu moraju biti investicije zasnovane na ekološkim principima, i izvoz proizvoda više faze prerade zasnovane na kvalitetu kao faktoru konkurentnosti.

Što se tiče odnosa privatnog i javnog, kao i odnosa tržišta i države saglasan sam sa gledištima Tirola i Macukato. Tirol traga za uspostavljanjem institucija koje bi trebalo da pomire, koliko god je to moguće, lični i zajednički interes. Macukato smatra da problem nije u sukobu državnog i privatnog, već kako preusmeriti raspravu o ulozi države u ekonomiji dalje od ideologije, a u smeru praktičnog promišljanja koje može pokrenuti privredu. Macukato se, s tim u vezi, poziva na Kejnsa koji je u *Kraju lese-fera* (1926) istakao: "Za državu je važno ne da radi ono što pojedinci već rade, i da to radi malo bolje ili malo gore; već da radi ono što se trenutno uopšte ne radi". To, međutim, zahteva viziju i odlučnost- što danas sve češće nedostaje.

Neprihvatanje ovakvih i sličnih ideja pametnih, mudrih i učenih ljudi vodi ekonomsku politiku (i na nacionalnom i na globalnom nivou) u sindrom "slepeg putnika" (Tirol) ili "pijanog vozača" (Stiglic). Ekonomske politike, koje kreiraju i sprovode političari, moraju biti utemeljene na nauci, a ne na "geniju" hibrisa i "sveznajućeg" autokrate. Ako ne budemo i dalje poštovali ovu elementarnu logiku preta nam sudbina "Titanika", sa nesagledivim posledicama.

Literatura

Brehman, R.: Besplatan novac za sve. Pet ideja koje će promeniti svet, Dereta, Beograd, 2019.

Macukato, M.: Preduzetnička država, Akademska knjiga, Novi Sad, 2019.

Milanović, B.: Globalna nejednakost, Akademska knjiga, Novi Sad, 2016.

Piketi, T.: Kapital u 21.veku, Akademska knjiga, Novi Sad, 2015.

Pejanović. R.: Razvojni problemi privrede i društva, Akademska knjiga, Novi Sad, 2017.

Pejanović, R.: Izazovi ekonomskog obrazovanja, Akademska knjiga, Novi Sad, 2019.

Pejanović, R.: Dosadašnji model razvoja nije održiv, "Politika", pogledi, Beograd, 23.IX 2019, str. 13.

Pejanović, R.: Kako pomiriti lične i zajedničke interese, nedeljnik NIN, Beograd, 1. avgust, 2019, str. 39.

Slijepčević, P.: Svetac i grešnik. Kako zloupotrebljavamo nauku i budućnost čovječanstva, Akademska knjiga, Novi Sad, 2018.

Stiglic, Dž.: Slobodan pad, Akademska knjiga, Novi Sad, 2014.

Stiglic, Dž.: Velika podela, Akademska knjiga, Novi Sad, 2015.

Stiglic, Dž.: Evro, Akademska knjiga, Novi Sad, 2016.

Stiglic, Dž.: Nakon neoliberalizma, "Danas", Beograd, 10. VI 2019, str. 17.

Tirol, Ž.: Ekonomija za opšte dobro, Akademska knjiga, Novi Sad, 2019.